

O SUDJELOVANJU NA 18. GENERALNOJ KONFERENCIJI I 19. GENERALNOJ SKUPŠTINI MEĐUNARODNOG SAVJETA ZA MUZEJE MELBOURNE

Višnja Zgaga
Muzejski dokumentacijski centar
Zagreb

Sažetak:

ICOM, međunarodna udruga muzealaca dans broji 15.000 članova iz 147 zemalja. Zadnja konferencija ovog tisućljeća održana je prvi puta u Australiji, u gradu Melbourneu pod radnim naslovom *Muzeji i kulturne različitosti - Drevne kulture, Novi svjetovi*. Kulturne različitosti su kroz povijest bile uzroci mnogih konflikata, a muzeji su ustanove koje mogu pomoći u razumijevanju i uvažavanju tih različitosti.

Službeni dio programa bio je vrlo osmišljen, dobro pripremljen i nudio je prikaze stanja, puno zanimljivih tema i inicijativa, nove pristupe obnovi muzeja.

Jedna od tema Turizam i zaštita kulturne baštine, pobudio je veliki interes. Pod sloganom Turizam se neće održati ako se ne uloži u konzervatorske programe, kustosica francuskog predhistorijskog lokaliteta u Karnaku predstavila je pedagošku djelatnost svog muzeja, a australski konzervator D. Dolan je iznio svoja iskustva i ideje. Polazeći od činjenice da ništa ne govori samo po sebi, inzistira na doživljaju i interpretaciji, sanzibilizirajući posjetitelje. Gospodin Graham Brooks iz ICOMOS-a upoznao je sudionike s revidiranim tekstom dokumenta pod nazivom Turistička povelja kojeg su izradili stručnjaci ICOM-a i ICOMOS-a u suradnji s turističkim radnicima, u kojemu se više ne upotrebljava termin turist nego gost. Takvim se pozitivnim stavom stvara povoljnija klima.

A. Galle je upoznao sudionike sa sadržajem Tshwane deklaracije, tj. skupom normi za turistički razvoj spomeničkih područja u južnoj Africi.

CIDOC program je sukladno općoj temi formulirao četiri podteme. Globalizacija društva povećala je interakciju između ljudi različitih kultura, obrazovanja i vjerovanja. Muzeji o tome moraju voditi računa pri formiranju informacija, tražiti sofisticiranije modele pretraživanja. Postoje mnoge različitosti na nivou izvora, jezika, standarda, nužno je da informatizacija bude usmjerena prema premošćivanju takvih zapreka.

S obzirom da se i Muzejski dokumentacijski centar bavi informatizacijom fondova i predstavljanjem hrvatskih muzeja na Internetu prisustvovanje CIDOC programu je iskustvo koje će biti vrlo korisno.

Rad Generalne konferencije

Međunarodna udruga muzealaca ICOM ima oko 15.000 članova iz 147 zemalja. Zadnja konferencija u ovom tisućljeću održana je prvi put u Australiji, u Melbourneu, gradu u kojem živi 70 različitih nacionalnih i etničkih zajednica (18. generalna konferencija i 19. generalna skupština Međunarodnog savjeta za muzeje održala se od 9. listopada u Melbourneu, Australija). Radni naslov: *Muzeji i kulturne različitosti - Drevne kulture, Novi svjetovi*, gotovo je na simbolički način ocrtao mjesto i aktualni svjetski trenutak muzeja i njihove društvene uloge.

Kulturne različitosti bile su kroz povijest vrlo često uzroci mnogih konflikata; muzeji su institucije koje svojom djelatnošću i programima mogu pomoći razumijevanju i, što je još važnije, uvažavanju kulturnih različitosti.

Programi koji su se nudili, uključujući i oficijelni program Generalne skupštine, bili su vrlo aktualni, smišljeno pripremljeni, dobro organizirani. Bili su to kako slijedi: Međunarodni razvoj muzeja u kojem su se predstavile neke inicijative iz SAD-a i Škotske, dao prikaz stanja i problema afričkih muzeja, te opširniji prikaz australskih inicijativa; veliko prestrukturiranje Muzeja Viktorije, nacionalnog muzeja sa 150-godišnjom tradicijom, novi pristup obnovi Australskog ratnog memorijala, te prikaz ustroja i rada nacionalnog muzeja Novog Zelanda. Burza ideja predstavila je dvadesetak međumuzejskih projekata, novih pristupa i inovativnih muzejskih projekata; međunarodnu udrugu muzeja radništva i muzeja sporta, informatički pool umjetničkih muzeja, odnos muzeja i identiteta u novim projektima muzeja u Peruu, jugoistočnoj Aziji, model suradnje zajednice nizozemskih muzeja i muzeja centralne i istočne Europe i dr. Turizam i zaštita kulturne baštine pobudili su veliki interes; pod sloganom Turizam se neće održati ako se ne uloži u konzervatorske programe, slušala sam predavanja kustosice francuskog prehistorijskog lokaliteta u Karnaku, koja je predstavila pedagošku djelatnost svoga muzeja koja se koristi kopijama i multimedijom kako bi predstavila lokalitet i na taj način smanjila potencijalno uništavanje samog lokaliteta. Vrlo je zanimljivo bilo predavanje australskoga konzervatora D. Dolana, koji nas je upoznao s pristupom koji se nastoji provesti u Australiji. Naime, u Australiji uopće nemaju problem viška turista, već malog broja turista; mnogo su veći prirodni i

kulturni potencijali te zemlje nego što je njihova iskoristivost. No, bez obzira na to, konzervatori rade u tijesnoj suradnji i sa stručnjacima određenog profila (zoolozima, botaničarima, arheolozima) ali i s turističkim djelatnicima na projektima prezentacije pojedinih kulturnih i prirodnih sadržaja. Polazeći od činjenice da “ništa ne govori samo po sebi”, inzistira se na pristupu, doživljaju i interpretaciji. Štoviše, nastoji se posjetiocima dati minimum znanja, odnosno postavljanjem intrigantnih pitanja na koje ni stručnjaci nemaju gotove i precizne odgovore, senzibilizirati posjetioce na teme koje će vidjeti i stimulirati ih na daljnja njihova istraživanja. Intelktualizacija problema ključ je njihove metode kao i ideja o selektivnom pristupu posjetiocima. Kolega Neal Putt iz rimskog ICCROM-a na otočju Pohnpei u Pacifiku radio je na projektu očuvanja baštine od 1992. godine, kada je to područje postala samostalna država (do tada je bilo pod vlašću Njemačke, Japana i SAD-a). Ondje su se pojavila dva problema: kako zaštititi spomenike mnogih nacija i etnikuma koji su ostavili trag na vrlo malom području i kako u toj zemlji prilagoditi turizam kao perspektivnu gospodarsku granu načelima očuvanja baštine. Rješenje do kojega je došao nije novost: konzervatori i turistički djelatnici moraju raditi zajedno. Kolega Graham Brooks iz ICOMOS-a upoznao nas je s revidiranim tekstom dokumenta pod nazivom Turistička povelja, koji su donijeli stručnjaci ICOM-a i ICOMOS-a u suradnji s turističkim djelatnicima. Jedna od većih novina je da se termin “turist” više ne koristi; zamjenjuje ga termin gost, a čitav odnos postaje ugošćavanje. Takvim pozitivnim stavom stvara se mnogo bolja klima, a u takvu ozračju lakše je surađivati na zaštiti spomenika s turističkom privredom. Izuzetno zanimljivo bilo je predavanje A. Gallea, koji nas je upoznao sa sadržajem Tshwane deklaracije, skupom normi za turistički razvoj spomeničkih područja u južnoj Africi. Područje južnoafričkoga kontinenta doživljava velik turistički boom, no na sreću postoji i svijest o nužnosti očuvanja prirodnih i kulturnih resursa, čiji je jedan od rezultata i spomenuti dokument koji je na inicijativu Južnoafričke zajednice muzeja donesen uz veliku društvenu i političku potporu. Tekst deklaracije, zbog njene aktualnosti i primjenjivosti, bit će preveden i objavljen u časopisu *Informatica museologica*. Muzeji i žene bio je još jedan posebni program, kojemu nisam mogla prisustvovati, no valja ga spomenuti kao očito novu temu, koja je izborila zasebno mjesto unutar ostalih konferencijskih programa. Iz programa, a i iz razgovora s nekim referenticama, doznajem da se govorilo o mogućnosti stvaranja mreže muzejskih ženskih inicijativa i programa, no na samoj konferenciji najviše je bilo prikaza izložaba koje problematiziraju “žensko pitanje”. U sklopu Generalne konferencije, u istom se prostoru održavao sajam muzeja i muzejske opreme, a po uzoru

Višnja Zgaga ispred jedrenjaka koji je dio izložbe Pomorskog muzeja Polly Woodside postavljene uz rijeku Yarra, u samom središtu Melbournea snimila: Daina Glavočić

na slične svjetske sajmove, SIME, MUTEK i dr. Ovaj je sajam, ipak, prema ponudi i muzeja i muzejske opreme bio orijentiran na australske i engleske kompanije. Od stručnih sadržaja najinteresantnija je bila prezentacija australskih muzeja na web-siteu mreže australskih kulturnih institucija.

Sudjelovanje u radu Komiteta za marketing i odnose s javnošću (MPR)

Aktualni predsjednik Komiteta Grahame Ryan izborom suradnika i prezentacijom tema predstavio je stanje i probleme australskih muzeja. Pam McDonald i Rachel Kent prikazali su zanimljiv projekt, putujuću izložbu Freda Wilsona, konceptualnog umjetnika. Njegov koncept sastoji se u njegovoj umjetničkoj reakciji, provokaciji ili propitkivanju konkretne muzejske situacije. Intervencije se izravno tiču pojedinih predmeta postavljenih u klasičnu muzejsku priču; muzej shvaća kao medij, a intervencije kao “potkopavanje” muzeja. Muzeji su za Wilsona “sigurna mjesta za nesigurne ili subverzivne ideje”; nije jasno vodi li on dijalog s kustosima ili s muzejskom publikom.

Colin MacGregor, kustos Australuskog muzeja u Sydneyju problematizirao je odnos sve većih zahtjeva masovnog turizma, s jedne, i zaštićena područja, s druge strane. U Australiji nema slučajeva tako drastičnog uništavanja spomenika zbog prevelikog posjeta kao što su to svjetski primjeri egipatskih freski u piramidama, freske Mantegna ili spilja Lascaux. I premda Australija ima mnogo veće turističke kapacitete od turističkog posjeta, ipak se već sada rade ograničenja posjeta određenim mjestima kako bi se što duže sačuvali spomenici kulture i prirode. Phil Gordon, koji je u Australuskom muzeju u Sydneyju zadužen za baštinu Aboridžina, prenio je neka iskustva u radu s tako specifičnom populacijom. Naglašava kako je vrlo bitno uvažavati njihova mišljenja i prihvaćati sugestije, te kako oni žele

*Muzej - Guvernerova kuća. Zgrada je služila kao ured guvernera države Viktorija
snimila: Daina Glavočić*

saznati od muzejskih eksperata istinu o sebi i svojoj kulturi. Smatra da se otvaranjem muzeja u takvim zajednicama otvara šansa za zaradu lokalnog stanovništva na raznim poslovima, te je tako muzej uistinu generator razvoja. Kako se uspješnim marketinškim pristupom može plasirati "ne-klasični muzejski sadržaj" pokazala je kolegica Barbara Hope iz Velike Britanije. Kao voditeljica marketinga i odnosa s javnošću Nacionalnih muzeja i galerija u Merseysideu, koji se sastoji od 8 različitih muzeja (Liverpool), pripremila je program promocije njihova muzejskog restauratorskog centra. Centar je otvoren u zgradi spomeniku kulture i njegovo uređenje bilo je veliko financijsko opterećenje muzeju. Mnoštvom aktivnosti koje su u osnovi imali ideju prikazati metode restauracije i konzervacije različitih predmeta, uz primjenu najnovijih tehnologija, stvorila se takva medijska klima da je muzej dobio prvu nagradu EMYA, koju je proslavio, među ostalim, montiranjem ogromnog balona na samoj zgradi s natpisom "pobjednik".

Vrlo su rijetke informacije koje se na međunarodnim kongresima mogu čuti u vezi sa situacijom u ruskim muzejima. Tako je pravo osvježanje bilo predavanje Galine Vedernikove iz Moskovskoga gradskog muzeja. To je jedan od najbogatijih muzeja u Rusiji s milijun predmeta, pokraj kojeg se nađeni važni arheološki nalazi pri gradnji trgovačkog centra. Svi su oni zaštićeni i uklopljeni u stalni postav muzeja koji od godine do godine ima sve više posjetilaca. Kolegica iz pariškog Muzeja znanosti prezentirala je projekt namijenjen školskoj omladini, svrha kojeg je bilo upoznavanje s mogućnostima novih globalnih komunikacija, s Internetom i CD-om. Projekt je bio u cijelosti sponzoriran i izvanredno prihvaćen od velikog broja djece. Dodatni efekt tog projekta ujedno je i pojačan interes za sam muzej. Nina Zdravič Polič iz Slovenskog etnografskog muzeja pokazala je na koje sve načine Slovenija sa svojih 60 muzeja sudjeluje u europskim kulturnim inicijativama, koristeći se projektima i za promociju svoje države. Važnost otvaranja muzeja sredini u kojoj djeluju

naglasila je kolegica iz Gradskog muzeja Malmo, pokazavši na nekim primjerima kakve se sve informacije mogu dati građanima, a koje nisu tipični muzejski programi.

Prisustvovanje CIDOC programu

Komitet za muzejsku dokumentaciju imao je vrlo sadržajan i dobro organiziran program. Može se također slobodno konstatirati da postoji rastući interes za probleme muzejske dokumentacije, informatizacije i multimedije, a i da je rad unutar komiteta na zavidnoj profesionalnoj razini. Većina predavanja bila je dostupna na mreži <http://www.cidoc.icom.org/conf98.htm>. i prije same konferencije.

CIDOC je sukladno općoj temi formulirao četiri podteme: uvažavanje različitosti, modeli znanja, premošćivanje standarda i niza podataka. Globalizacija društva povećala je interakciju između ljudi različitih kultura, obrazovanja i vjerovanja. Muzeji moraju pri formiranju informacija voditi računa o tome kako dati informaciju različitoj vrsti publike. Muzeji već danas imaju goleme baze različitih znanja. S druge strane, sve više raste sve specijaliziraniji interes za ta znanja koja se postojećim alatima ne mogu pretraživati. Treba raditi na programima mnogo sofisticiranijeg pretraživanja. Standardi su vitalni za muzejsku dokumentaciju onda kada je to primarni cilj. No kada se sistem počinje širiti u svojoj složenosti broj se relevantnih standarda povećava i stvara potrebu da se "standardiziraju standardi". Iza podatka danas postoji potreba za dodavanjem širih kontekstualnih informacija koje pomažu muzeju da ispriča priču svojoj publici. CIDOC također ima radne grupe za arheološke lokalitete, dokumentacijske standarde, ikonografiju, etnologiju, multimediju, servis CIDOC, muzejske informacijske centre, suvremenu umjetnost i internet grupu.

Budući da je srednjoročna orijentacija MDC-a ne samo informatizacija naših fondova već i predstavljanje hrvatskih muzeja na Internetu, nastojala sam prisustvovati predavanjima kolega iz CIDOC-a.

Izuzetno je vrijedna bila prezentacija australske mreže kulturnih institucija na [www](http://www.acn.net.au). (<http://www.acn.net.au>) u okviru kojeg su i australski muzeji, odnosno prirodoslovni muzeji o kojima je bilo najviše riječi. Konzultirajući podatke koji su na toj mreži, može se dobiti uvid u sve institucije kulture, pojedinačne stranice svake institucije posebno, daljnje izvore informacija, razne novosti i događaje. To je ujedno i mjesto za izmjenu ideja, informacija, rješavanje stručnih problema. Mreža prirodoslovnih muzeja koju su predstavili kolege Ane i Brooke Ewart zadovoljna je brojem posjeta svojim stranicama te, iako ocjenjuje da su informacije koje pružaju isuviše stručne, smatra da uveliko šire znanje različitim tipovima korisnika, koji tradicionalno nisu posjetili muzeja. Gospodin Martin Doerr, koji je u CIDOC-u

zadužen za praćenje razvoja informatizacije kao i za usmjeravanje rada na tom području, obradio je temu različitosti i mogućnosti komunikacije tih različitosti. Konstatirajući da postoje mnoge različitosti na nivou izvora, jezika, standarda itd., smatra da se uvijek treba moći odgovoriti na pitanja vezana uz muzejski predmet i njegov kontekst. Sav napor za informatizacijom mora biti usmjeren tome cilju. Konstatirajući mnoge prednosti uvođenja multimedije u proces rada muzeja (od primjene u obrazovnim i izložbenim programima do stvaranja nove vrste dokumentacije), kolegica Jane Hunter dala je detaljne upute o stručnoj obradi takvih zapisa upozorivši na mnoge detalje koje treba registrirati. Monika Hagdorn Saupe iz berlinskog Instituta za muzeje i muzeologiju (institucije vrlo slične našem MDC-u) radi na statističkim podacima relevantnim za djelatnost mreže njemačkih muzeja i apelira na razmjenu informacija s drugim državama putem udruženja NEMO. Kolega Virgil Nitulescu dao je kraći pregled razvoja i sadašnjeg stanja informatizacije rumunjskih muzeja te prikazao novi način obrade muzeja na otvorenom. Iz kanadskog CHINA, institucije koja povezuje baze podataka zavidnog broja institucija, pokazano je oruđe za povezivanje različitih baza. Linkovi su povećali veze i pristup različitim sadržajima i tako omogućili mnogo širi pristup informacijama.

Kolega V N Singh, iz Kandigara, Indija, opisao je proces rada od obrade muzejskog predmeta do njegova stavljanja na www. Kolega Tony Cairns upoznao nas je s muzejskom scenom u Novom Zelandu: na 2,5 milijuna stanovnika ima 450 muzeja, prosječno u svakom muzeju radi 5-6 ljudi. Analizirajući efekte pojedinih izložaba, zaključilo se da se na veliko dohodak muzeju a i lokalnoj zajednici može računati samo ako se rade izuzetno velike izložbe o poznatim temama. Stanovništvo tamo ima vrlo rijetku prigodu otputovati i vidjeti takav tip izložbe u drugim zemljama.

Muzeji u Melbourneu

Pomorski muzej Polly Woodside

Muzej, smješten na obali rijeke Yarra gotovo u samom središtu Melbournea, nastao je otkupom jedrenjaka Nacionalne udruge Australije, koji je restauriran volonterskim radom. U skladišnim prostorima uz rijeku postavljene su izložbe vezane uz povijest samog broda; nekoliko podataka o brodovlasničkoj obitelji, o transportnim rutama kojima je plovio, o havarijama koje je doživio. Nadalje postavljene su izložbe koje govore o razvoju luke Melbournea te o povijesti pomorstva u Australiji. Mnoštvo interesantne muzejske građe vezane uz pomorstvo kao što je brodska oprema, od tehničkih detalja opreme broda do prikaza života na brodu, modela brodova, slike brodova, geografskih karata i atlasa, zbirka konaca za šivanje jedara (!), uniformi, velika zbirka zvona, nautičkih sprava. Izdvojena je cjelina

Dio izložbenog prostora Pomorskog muzeja Polly Woodside snimila: Daina Glavočić

originalne radionice za popravak i gradnju brodova s kompletnim inventarom s kraja 19 stoljeća. Inventar muzeja čine i australske jedrilice s Olimpijade 1956. godine.

Guvernerova kuća

Zgrada koja je služila kao ured guvernera države Viktorija, nedavno je restaurirana; čitav tijek restauracije kao i historijat kuće tema je jednog od stalnih muzejskih postava. U podrumu palače, postavljena je izložba koja govori o "drujoj strani medalje", o životu obitelji poslužitelja guvernera. Uz autentični preostali inventar ispričana je tipična intimna priča jedne obitelji i klase. Živost priče osniva se i na dnevniku jednog od osmero djece poslužitelja, koji je poslužio kao osnova sinopsisu izložbe.

Kazališni muzej

Kazališni muzej osnovan je 1976. godine i do sada je skupio više od 200.000 predmeta; fotografija, plakata, pozivnica, kazališnih programa, modela kulisa, kostimografskih crteža, kostima i ostalih predmeta. Muzej nema stalni postav, nego tematski izlaže svoju građu od 1982. godine; ujedno je i nacionalni arhiv australske cirkuske udruge. Od 1998. godine muzej je premješten u nove prostore Umjetničkog centra Viktorija, prestižne suvremene zgrade polivalentnih sadržaja. Posebnim državnim programom stimulacije australske kulture pristupilo se i zahtjevnom projektu informatizaciji muzejske građe.

Nacionalna galerija Viktorije

Najznačajniji i najstariji umjetnički muzej u ovom dijelu Australije je Nacionalna galerija Viktorije. Osnovana 1861. godine, nastajala je gotovo isključivo privatnim donacijama. Danas posjeduje zbirke umjetničkog obrta, orijentalne građe, australske i aboridžinske umjetnosti; 56.000 umjetničkih djela i 7000-8000 fotografija. Nacionalna galerija jedino je mjesto u

Australiji gdje se mogu vidjeti djela starih majstora, kao i najbolja dijela australskih "klasičnih" umjetnika. Umjetnička djela nisu prezentirana u klasičnom stalnom postavu, već sistemom izmjenjivanja pojedinih umjetničkih epoha, pravaca ili ličnosti. Takvih je izmjena godišnje pedesetak.

Nacionalna galerija Viktorija ima vrlo razvijenu edukativnu i animacijsku djelatnost; obiteljske programe, turistička vodstva, dječje radionice, interaktivne radionice. Valja istaknuti izuzetno originalne programe namijenjen studentima povijesti umjetnosti.

Muzej Viktorija

Nacionalni muzej prirodoslovlja i etnografije, nauke i tehnologije, Muzej Viktorija je središnji australski muzej za izučavanje australske kulture i identiteta. Na žalost, ništa se od mnogih bogatih zbirki nije moglo vidjeti jer se muzej rekonstruirao, a otvorenje je predviđeno za 2000. godinu. Muzej Viktorija, osim vlastite rekonstrukcije, predviđa sukcesivno otvorenja još pet muzeja koji su iz njega nastali: Muzeja imigranata (otvorenje predviđeno za kraj 1998. god.), Muzeja grada Melburna, Muzeja grčkih starina te Muzeja znanosti i tehnologije. Svi ti zahtjevni projekti u službi su promidžbe australske kulture i civilizacije u vrijeme održavanja Olimpijskih igara 2000. godine.

Sveučilišni muzej Ian Potter

U sklopu Sveučilišta Melbournea, jednog od najstarijih u državi Viktoriji, posebna, suvremeno opremljena zgrada, namijenjena je sveučilišnome muzeju. Radi se o muzeju primijenjene umjetnosti i slikarstva, sa širokim rasponom građe od starih rukopisa i grčkih vaza do australskog slikarstva, nastalog najvećim dijelom na osnovi privatnih donacija. Veličina i raznolikost zbirki omogućuju stalne izmjene postava, a građa je dostupna i na web siteu muzeja.

Muzej starog zatvora

Muzej je smješten u samom središtu Melbournea, u autentičnoj zatvorskoj zgradi projektiranoj prema uzoru na poznati londonski zatvor Pentonville. Radi se o tipu zgrade koji je prostorno odgovarao tadašnjoj suvremenoj penologiji i koji je bio u funkciji do 1929. godine. Objekt je djelomično sačuvan i restauriran. Proglašena je spomenikom kulture 1957., a kao muzej djeluje od 1970. godine. Prezentirane su manje ambijentalne izložbe; najpoznatiji zločinci, izvršavanje smrtne kazne, arhitektura zatvora i dr. Kao posebna atrakcija posjetiteljima se nudi noćna tura po zatvoru, koja u formi teatarskog monologa zatvorenika daje iscrpan prikaz svih činjenica vezanih uz zatvor.

Summary:

The 18th General Conference and the 19th General Assembly of the International Council of Museums, Melbourne 1999

ICOM, the international association of museum professionals today has 15,000 members from 147 countries. The last conference in this millennium was for the first time held in Australia, in the city of Melbourne under the working title Museums and Cultural Differences — Ancient Cultures, New Worlds. Cultural differences have through history been the cause of many conflicts, and museums are institutions that can assist in understanding and accepting these differences.

The official part of the programme was completely thought out, well prepared and offered insight into conditions, numerous interesting themes and initiatives, and new approaches to the reconstruction of museums.

One of the themes, "Tourism and the Protection of the Cultural Heritage", attracted great interest" Under the motto "Tourism cannot be sustained if it does not invest into conservation programmes", the curator of the French prehistoric site in Karnak presented the pedagogical activities of her museum, while the Australian conservation worker D. Dolan presented his experience and ideas. Starting out from the fact that nothing can speak for itself, he insists on experience and interpretation, developing the sensibility of visitors.

Mr Graham Brooks from ICOMOS presented a revised text of a document called the "Tourism Charter" that was worked out by experts of ICOM and ICOMOS in collaboration with tourism professionals, where they no longer use the term "tourist", replacing it with the term "guest". This positive attitude creates a more favourable climate.

A. Galle presented the contents of the "Tshwane Declaration", namely a set of norms for the tourist development of heritage regions in South Africa.

The CIDOC programme had, in line with the general theme, formulated four sub-themes. The globalisation of society increased the interaction between the people of various cultures, levels of education and beliefs. Museums need to take this into account when formulating information, it must seek more sophisticated models for search. There are many other differences on the level of sources, language and standards, so that it is necessary to direct the information at bridging these obstacles.

In view of the fact that the Museum Documentation Centre is involved in the computerisation of holdings and the presentation of Croatian museums on the Internet, attendance at the CIDOC programme is a valuable experience.